

PISA-nın nəbzini necə tutaq?

Təhsil Nazirliyi gözləntilər və hədəflərə dair ilkin müzakirələr keçirib

Oruc MUSTAFAYEV

Dekabrin əvvəllərində dünyanın inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan 80-ə yaxın ölkəsinin təhsil sistemlərinin nəbzi 32 milyondan artıq şagirdin iştirak etdiyi PISA tədqiqatının gözlənilən nəticələri ilə döyünməyə başladı. Nəticələri Azərbaycanda da gözləyirdilər. Azərbaycanın 15 yaşlıları PISA marafonunda hansı yerdədir? PISA-nın nəbzini necə tuta bilərik? Nəticələr təhsilimizə nə verəcək? Biz hansı hədəfləri prioritet seçməliyik? Bütün bu suallara Təhsil Nazirliyinin təşəbbüsü ilə Təhsil İnstitutunda PISA (Programme for International Student Assessment) - Beynəlxalq Şagird Qiymətləndirilməsi Proqramının 2018-ci il üzrə nəticələrinin müzakirəsinə həsr olunmuş tədbirdə cavab tapmaq mümkün oldu.

elmləri üzrə Azərbaycan və OECD ölkələri üzrə orta ballar göstərilib. Azərbaycan oxu üzrə 389 (OECD-487), riyaziyyat üzrə 420 (OECD-489), təbiət elmləri üzrə 398 (OECD-489) orta bal toplayıb.

Təqdimatdan sonra hesabatla bağlı fikirlər səsləndirilib.

Milli hesabat hazırlanır

Təhsil Nazirliyinin Aparat rəhbəri M.Məmmədov PISA-2018-in nəticələrinə dair Azərbaycan üzrə milli hesabatın hazırlanması məsələsinə toxunub və qeyd edib ki, həzirdə Təhsil İnstitutunda hesabat üzərində iş gedir. Sənədin hazırlanmasına 3 aya qədər vaxtın lazımlığı bildirən M.Məmmədov onun ayrıca təqdimatının da nəzərdə tutulduğunu deyib.

Aparat rəhbəri qeyd edib ki, hesabatda öksini tapmış raqəmlər nümayəndələri, Təhsil Nazirliyi yanında İctimai Şura üzvleri, təhsil müəssisələrinin rəhbərləri, pedagoqların iştirakı ilə ilkin müzakirənin keçirilməsinə qərar verilib.

Daha sonra Təhsil İnstitutunun Milli və beynəlxalq qiymətləndirmə tədqiqatları şöbəsinin aparıcı mütəxəssisi Leyla Abbaslı PISA - 2018-in nəticələri ilə bağlı təqdimatla çıxış edib. O qeyd edib ki, PISA beynəlxalq şagird qiymətləndirmə proqramı OECD tərəfindən 2001-ci ildən hər 3 ildən bir həyata keçirilir və tədqiqatın əsas məqsədi 15 yaşlı şagirdlərin riyaziyyat, oxu və təbiət elmləri üzrə bilik və bacarıqlarının real həyatda, məsihətə tətbiq edə bilmə bacarığını ölçməkdir. Qiymətləndirmədə iştirak OECD təşkilatına üzv ölkələr üçün məcburi, digər ölkələr üçün isə köməkli.

PISA 2018-də 79 ölkə və iqtisadiyyatdan 600 min şagird əsas məsələ hansı ölkədən dəniz yuxarı və ya aşağıda olmamızı deyil. Əsas məqsəd odur ki, bətdiqatın nəticəsində biz buradan nə götürməliyik, bundan sonra təhsil islahatlarında atacağımız addımları necə qiymətləndirməliyik, bizim mövcud problemlərimiz ümumən nədən ibarətdir. Hər ölkənin öz təhsil siyaseti var, bu cür qiymətləndirmələr ölkələr üçün öz siyasetlərini həyata keçirməkdə eləvə, yardımçı vasitə kimi sıxış edir.

Biz güclü məktəblər yaratmalıyıq

Təhsil Nazirliyi yanında İctimai Şuranın sədri, professor Şahlar Əs-

gerov Azərbaycanın ən azından riyaziyyat üzrə yaxşı nəticələr göstərməsinə görə sad olduğunu deyib. Ekspert qeyd edib ki, riyaziyyat müasir dövrün ən vacib elementidir: “Problemi görmək onun yarısının həlli dir. Təqdimatdan irəli gələn bir sıra vəzifələr var ki, biz onları həll edəcəyik. Mən problemin həlliində Təhsil Nazirliyinin iradesini görürom. Bu iradə ortadır. Biz yaxşı məktəblər yaratmağa borchuyuq. Texnologiyaların və cəmiyyətin sürətlə inkişaf etdiyi bir dövrde biz güclü məktəblər yaratmalıyıq. Mətbət təhsil sistemi çox vacibdir. Təd-

lər insan formalaşdırın bir vəsittədir. Hər bir fənn səriştələrin, dəyərlərin formalaşmasına və inkişafına xidmət etməlidir. Ən böyük problemimiz budur. Bizim kurikulumlar, proqramlar dəyişməlidir, onlar səriştələr formatında olmalıdır. Ünsiyyət qurmaq səriştəsini formalaşdırmaq üçün riyaziyyatın, ədəbiyyatın, tarixin də, coğrafiyanın da imkanı var. Biz müəllim həzirlığını kökündən dəyişməliyik. Bizim pedagoqii təhsilimizi sovet pedagoqları hazırlayıb”.

A.Cahangirov qeyd edib ki, əvvəlki PISA tədqiqatlarında Alma-

Dünya qeyri-standart texnologiyalara doğru gedir. Gələcəkdə cəmiyyət o qədər qeyri-müəyyən olacaq ki, insan peşəsini, əvvəller deyildiyi kimi, 3 dəfə deyil, 7 dəfə dəyişməli olacaq. Hazırda universitetlər, təhsil müəssisələri elə məsələlər üzərində işləyir ki, insanlar qeyri-müəyyənliklərlə dolu olan gələcəkdə öz yerini tapa bilsinlər. Onun üçün də əsas səriştələrdir.

ris ilinin əvvəlində Təhsil Nazirliyi yeni bir təşəbbüsə çıxış etdi, İctimai Şura yaradıldı. Bunun yaranmasının əsas məqsədi, daşıyıcı ideyası təhsildə olan bütün problemlərin həlliənə nail olmaqdır. Men inanram ki, bizim iradəmiz imkan verəcək ki, biz yüksək reytinqləri tutaq”.

Biz müəllim hazırlığını kökündən dəyişməliyik

İctimai Şuranın üzvü, professor Asif Cahangirov hesab edir ki, nəticələr proqnozlaşdırılardır. Onun sözlərinə görə, məsələ heç də Azərbaycanın PISA reytinqində hənsi yerdə olmasına deyil, ya-naşmalardadır: “Biz səriştə əsaslı təhsilə keçməliyik. Bu məsələ “Azərbaycan Respublikasında Təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda strateji istiqamət kimi öksini tapıb. Biz yənə də səriştə əsaslı təhsilə keçmərikr. PISA-da önde olan ölkələr niyə qabaqdadır?”

Çünki onlar qabaqlayıcı təhsili təşviq etdilər. Son illərdə Estoniya təhsilində sıçrayışlar oldu. Estonlар Avropada birinci yerdədir, Finlandiya və digər qabaqcıl ölkələri qabaqlayıb öz kurikulumlarına yaradıcı yanaşıblar. Kurikulumları öz milli xüsusiyyətlərinə, ölkənin inkişaf strategiyasına uyğunlaşdırırlar, bunsuz mümkün deyil. Biz uşaqları nə qədər ki, şəxsiyyətönlü deyil, fənyönüldü tədrisə yönəldəcəyik, nə qədər ki, fənləri bir tezis kimi qəbul edəcəyik, belə olacaq. Fən-

niyanın da nəticələri qaneedici olmayıb, lakin onlar yeni proqramlar, kurikulumlar hazırlayıblar: “Dünya qeyri-standart texnologiyalara doğru gedir. Gələcəkdə cəmiyyət o qədər qeyri-müəyyən olacaq ki, insan peşəsini, əvvəller deyildiyi kimi, 3 dəfə deyil, 7 dəfə dəyişməli olacaq. Hazırda universitetlər, təhsil müəssisələri elə məsələlər üzərində işləyir ki, insanlar qeyri-müəyyənliklərlə dolu olan gələcəkdə öz yerini tapa bilsinlər. Onun üçün də əsas səriştələrdir. Tənqididə təfəkkür, aparıcı ideyanı seçməyi bacarmaq, ömürboyu təhsil almaq üçün zəruri olan səriştələr, təhliləmə bacarığı, ümumişləşdirmə bacarığı kimi bacarıqların formalşdırılması əsas götürülür. Biz uşaqlarımızda riyazi təfəkkürün inkişaf etdirməliyik, onlarda yaradıcı təfəkkürün inkişafına nail olmalyıq”.

Proqram yenilənməlidir

İctimai Şuranın üzvü Etibar Əliyev qeyd edib ki, məktəblərdə xüsusi siniflər yaradılsa da, dərsliklər köhnədir: “Xüsusi siniflərin şagirdləri üçün yaxşı şərait yaradılıb, ancaq proqram yenilənməlidir. Bu istiqamətdə ciddi işlər görülməlidir. PISA-da oxu savadlılığı var, onlar şagirdlərin funksional savadlılığını ölçmək isteyirlər. Bu ilki kriteriyalar həddən artıq fərqli olub. Məktəbdaxili mühit, müəllimlərin motivasiyası, internetin anadəngələmə və ya sonradan qaza-

Təhsilin bütün səviyyələri üzrə səriştə əsaslı yeni məzmun, standart kurikulumlar yaradılmalıdır. Bundan ötürü isə metodologiya hazırlanmalıdır. Bu metodologiya ölkənin inkişaf xüsusiyyətləri, mentalitetin uyğun şəkildə hazırlanmalıdır. Biz integrativ təlimə keçməliyik.

“Nəticələr ölkəmiz üçün böyük irəliləyişdir”

Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin müdürü müavini İlhamə Abdullayeva Bakı şəhərində tədqiqatın keçirilmə xüsusiyyətləri və nəticələri ilə bağlı müvafiq məlumat verib: “Hesab edirəm ki, hesabatda öksini tapmış nəticələr ölkəmiz üçün böyük irəliləyişdir. Teklif edərdim ki, bundan sonra da tədqiqatda iştirak etmiş məktəblərlə də analoji müzakirələr aparılsın, təhsil müəssisələrinin hansı səviyyədə olmasını öyrənək. Bizim tədris məzmununa görə xarici ölkə məktəblərindən fərqlidir. Bu ildə məktəblərimizdə müxtəlif fənlərin six integrasiya şəraitində tədrisini nəzərdə tutan STEAM yanaşma tətbiq edilir. Bu yanaşmanı davam etdirməkələ biz dəha da inkişaf edə bilərik. Uşaqlarımızda sorğuları cavablandırıbmışdır. Biz məzmunu sorğuları cavablandırıbmış bacarıqları gətirməliyik”.

“Təhsilə baxışlarını dəyişməliyik”

İctimai Şuranın üzvü Nadir İsfarilov təhsildə hər hansı müqayisənin əleyhinə olduğunu deyər, təqdimatda öksini tapan nəticələrin daha geniş müzakirə olunması vacibliyi bildirib: “Təhsilə baxışlarını dəyişməliyik. Biz yenə də bilikliliklə tədris üstünlük veririk. Şagirdləri ballarla müşayisə edirik. Ancaq şəxsiyyətönlü təhsildə rəqəmlər yoxdur. Şəxsiyyətönlü təhsilin ölçüye gölən kriteriyalarını hazırlanmışıq. Biz qiymətləndirməni yenə də biliklər əsasında, keçid balları və s. ilə aparırıq. Səriştə vacib məsələdir. Ancaq biz onu necə ölcək? Onun ölçüye gölən meyarları hazırlanmalıdır”.

“

Biz standartları təkmilləşdirməliyik”

Təhsil Şurasının sədri professor Hikmət Əlizadənin sözlərinə görə, bizim kurikulumlar səriştə əsaslı deyil: “Şagirdlərimizə səriştəliliyi aşılaya bilən müəllimlərimiz kifayət qədər varmı? Biz müəllim həzirlığından başlamalıyıq. Biziñ kurikulumun ne olduğunu bilməyən müəllimlər var. Onların arasında elələr var ki, məktəb müəllimlərinə təlim keçir. Müəllimlərin diaqnostik qiymətləndirməsi keçirilir. Hesab edirəm ki, onlar qarşısında qoyulan tələblər dəha çox olmalıdır. Fikrimə, biz standartları təkmilləşdirməliyik, bundan ötürü isə müəllim həzirlığına diqqəti artırımlıyıq. Bu proses təkmilləşməlidir, buna nail olmasaq, lazımi nəticələr əldə edə bilməcəyik”. H.Əlizadə qeyd edib ki, PISA nəticələrimizənən sağ olmaşın səbəblərinə araşdırımlıyıq. Bu səbəbləri aradan qaldıra bilsək, işimizdə döñüş yaradıa bilərik.

“PISA-da bizi düşündürən xeyli məsələ var”

Təhsil İnstitutunun direktoru Ənvər Abbasov bildirib ki, tədqiqatda öksini tapmış rəqəmlərlə bağlı anlaşmazlıqlar aparıb işimizdə olan sevəlvəri aradan qaldırmalı, təhlillər aparmalıq. Bu yanaşmada zəif nəticələrin sevəlbərini üzə çıxacaq. Bundan sonra biz növbəti addımları ata bilərik: “Biz in-diyyə qədər rəqəmlərlə işləməmisi. Bizim rəqəmlərlə işləmə bacarığı, ümumişləşdirmə bacarığı kimi bacarıqların formalşdırılması əsas götürülür. Biz uşaqlarımızda riyazi təfəkkürün inkişaf etdirməliyik, onlarda yaradıcı təfəkkürün inkişafına nail olmalyıq”.

E.Əmrullayev elektron qiymətləndirmənin mahiyyəti və suallarla bağlı fikirlərini tədbir iştirakçılarına çatdırıb. O, standartlar, yeni kurikulumlar, tədris proqramlarının yenilənməsi, dərsliklərə bağlı fikirlərə də münasibət bildirib və qeyd edib ki, beynəlxalq qiymətləndirmədən gölən nəticələri hazırlamaq olarəq ehtiyatlıdır. Bu, kifayət qədər uzun proses olduğunu deyərek, bu prosesin hazırlanmasına təqdimatlıdır. Onun sözlərinənə görə, növbəti mərhələde Azərbaycan tədqiqatda elektron formatda iştirak edəcək. Bu, o deməkdir ki, PISA sualları şagirdə kağızda yox, kompüter ekranından təqdim olunacaq.

E.Əmrullayev elektron qiymətləndirmənin mahiyyəti və suallarla bağlı fikirlərini tədbir iştirakçılarına çatdırıb. O, standartlar, yeni kurikulumlar, tədris proqramlarının yenilənməsi, dərsliklərə bağlı fikirlərə də münasibət bildirib və qeyd edib ki, beynəlxalq qiymətləndirmədən gölən nəticələri hazırlamaq olarəq ehtiyatlıdır. Bu, kifayət qədər böyük Datadır, burada 600 min şagirdin hər biri bareldə məlumat var. Çox yaxşı oları ki, bizim universitetlər bu məlumatlardan istifadə etsinlər. Tədqiqatçılar bu məlumatlardan daha çox dissertasiya işlərində istifadə edə bilərlər. Bu, dünya da analoqu olmayan məlumat sistemi midir. Bu sistem Azərbaycanda var. Yaxşı oları ki, alımlarımız bu məlumatlardan istifadə etsinlər”.